

הרהורים ארכיטקטוניים: אדריכלות ישראלית לקראת סוף המאה

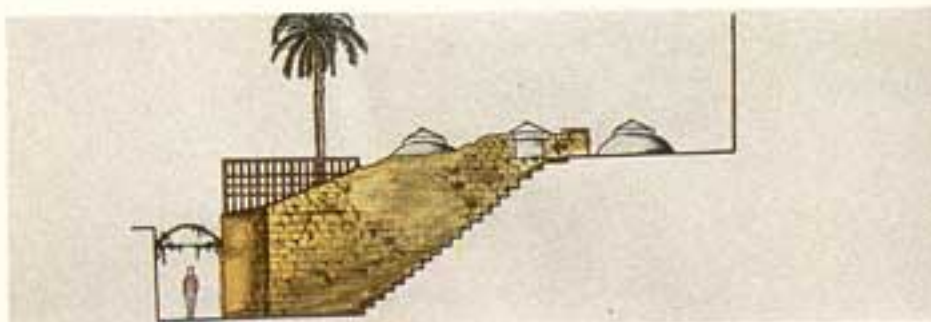
דוד קנפו, אדריכל

אדריכל מושלי - בית כנסת עתיק בעכו

המאה העשרים נולדה לתוך עידן אופטימי של יצירת עולם חדש, עולם של אוטופיות חברתיות, ומסיימת את ימיה בתהליך של התפכחות מהחלום המודרניסטי. הרעיונות האוונגרדיים שנוסחו בתחילת המאה עלידי תנועות האמנות דוגמת הדאדה (DADA), הקונסטרוקטיביזם והפוטוריזם - איכזבו, והסדר החברתי החדש שביקשו להציב התפרק. על רקע משבר המודרניזם אפשר להבין את התהליכים החברתיים והפוליטיים העוברים על אירופה בעשור האחרון. אירופה שהיתה ערש המודרניזם, מתרחקת ממנו. האדריכלות היום נמצאת במצב של שאלה. התשובה המודרניסטית פינתה את מקומה לפלורליזם סגנוני, פלורליזם העוסק בחלקו האחד בביקורת על המודרניזם, ובחלקו האחר מציע אוונגרד חדש. הביקורת האמורה מתייחסת לשלילת העבר ולנתק מהמסורת, אותו הציב המודרניזם, כתנאי הכרחי ליצירת עולם חדש, ולאמונתו הבלתי מוסיינת בטכנולוגיה ובהנדסה כגורמים ליצירת תרבות חדשה, אוניברסלית.

מדינת ישראל, אשר נולדה לתוך המודרניזם ובעזרתו (הציונות היתה חלק מתנועות המהפכה החברתית באירופה), מתקשה לעכל את אובדנו. משמעות דחיית המודרניזם בישראל הינה חשיפת השורשים התרבותיים השבריריים שניטעו בארץ הזאת. עשרות יישובים עירוניים וכפריים הוקמו בארץ לאור תורת המודרניזם, ודחייתו היום מתפרשת כביקורת נוקבת על 50 שנות בנייה ובמרכזן "השיכון הציבורי".

השיכון מסמל יותר מכל את כשלון המודרניזם בישראל. השיכון, שהיה משאת נפשו של כל מועל בשנות ה-50, הפך בשנות ה-80 לשם נרדף לנחשלות ולסביבת מגורים נחותה. ההתלהבות והתמימות שליוו את הקמת השיכון, פינה את מקומן לתחושות תסכול וכישלון, לאור התוצאות הפיזיות של רעיונות נעלים שלא מומשו. על-כן, ניתן לראות בהשתוללות הארכיטקטונית בפרייקט "בנה ביתך" קודם כל מחאה רגשית ובלתי מלומדת כנגד האדריכלות הממוסדת והקבלנית. בצד האנרכיה התכנונית הזאת צומח פלורליזם ייחודי. הפלורליזם הישראלי שונה באופן מהותי מעמיתו האירופאי. בעוד שבאירופה קיימת מסורת בנייה בת מאות שנים, המציעה חלופה הנונית למודרניזם, הרי שבנישאל היעדר מסורת בנייה משמעותית הופך את הפלורליזם למצב, בו קיים שיכון מתמיד ליבוא אדריכלות זולה ולצמיחת אקלקטיסיזם פרוץ כדיגמת "בנה ביתך". על כן, הפלורליזם הישראלי המלומד הוא בעיקרו פלורליזם מודרניסטי, אשר מקורות השראתו נמצאים במודרניזם הראשוני על נוונו וניסוחיו, שהוא

▲ חזית צמנית

▼ חזית מארמית

▲ חזית הסימטה

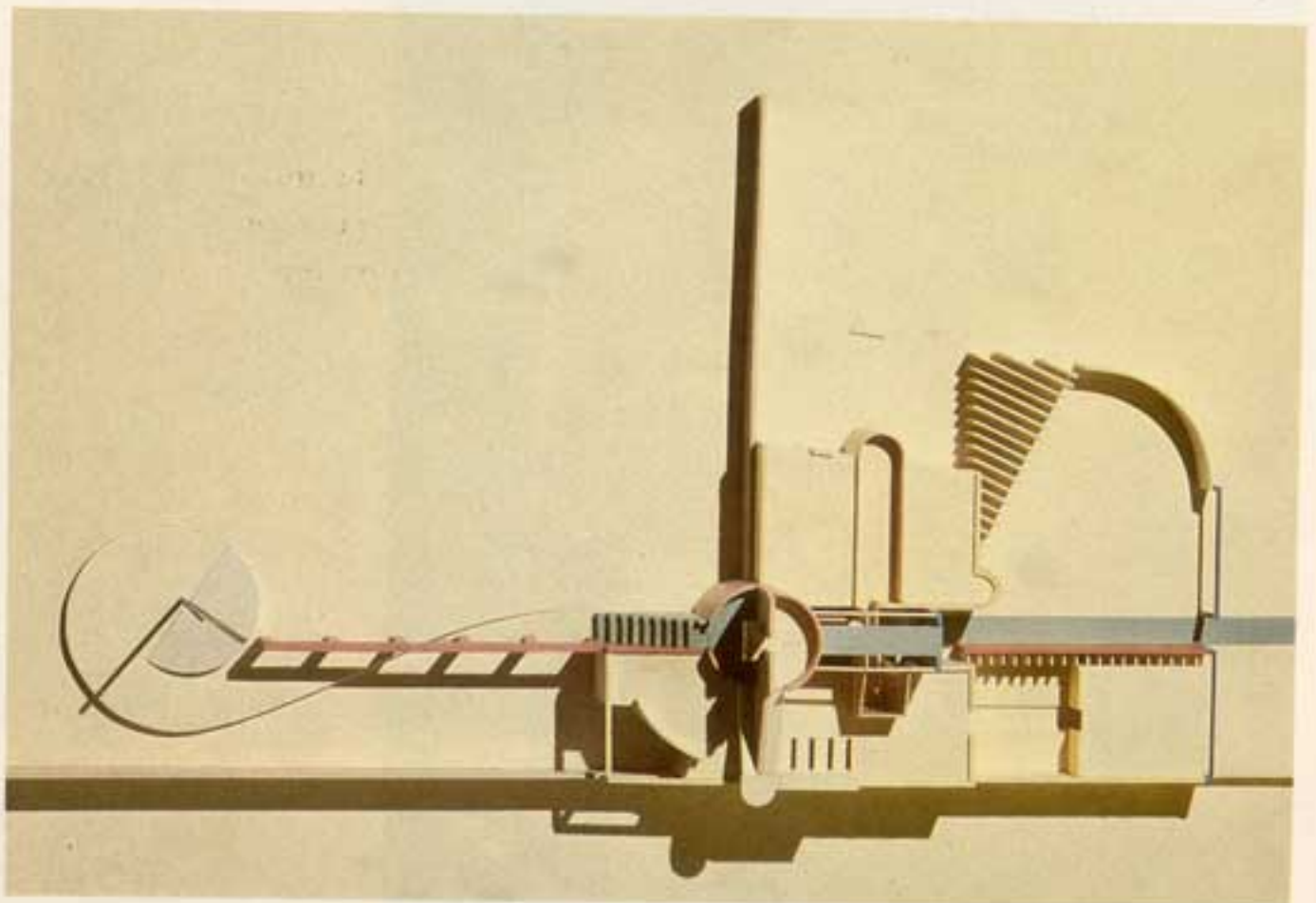

פריט מעקה – מעונות סטודנטים בטכניון

ב. ברוך וי. סלומון אדריכלים, מעונות סטודנטים בטכניון

אדריכל גלילה ויזר, בית פרטי – כפר ורדים

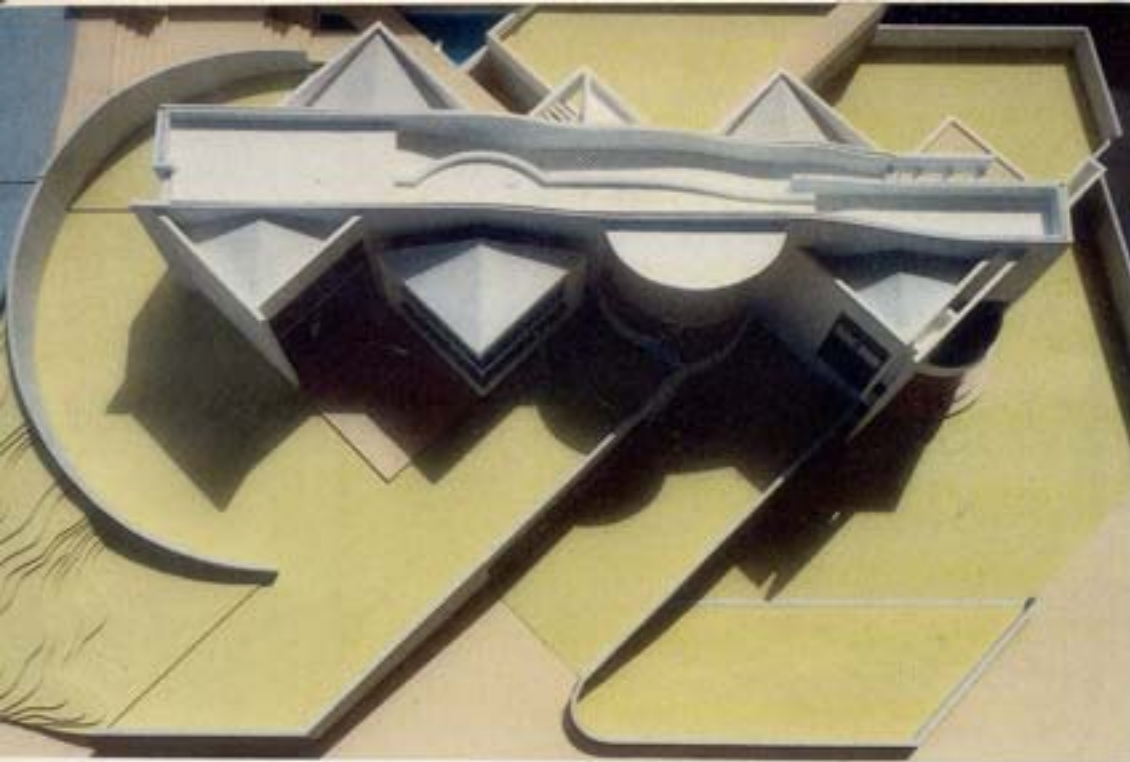

צור משה – אדריכלים:
גן ילדים בטכניון

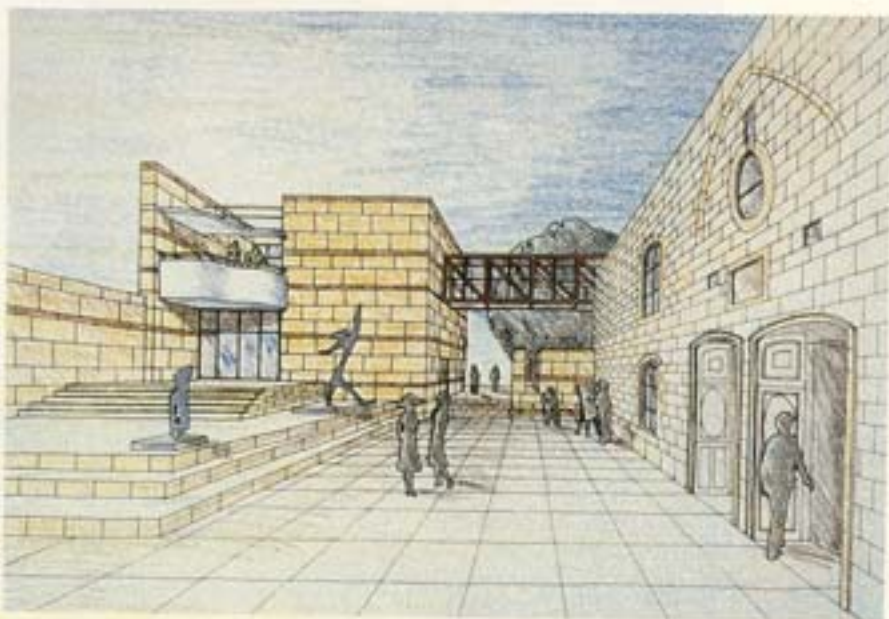

אדריכל משה בר־נר:
מיטן "אמונה" חיפה

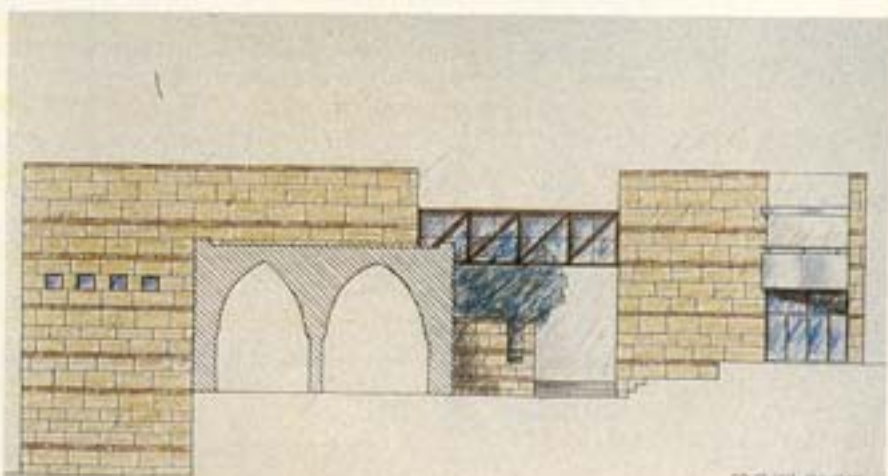

חבר אדריכלים:
בית פריסי - חיפה

קנמו קלימור אדריכלים:
גלריית אמנים בצפת

חזית החצר

Courtyard elevation

דני וסמדר רז – אדריכלים
בית פרטי ביקנעם

הניתוק מהמסורת מהווה תנאי הכרחי ליצירת עולם המחור. בעוד שהמודרניזם מחק את הרחוב והכיכר מהעיצוב העירוני לטובת מתיחת אוטוטרודות רחבות המקשרות את חלקי העיר השונים, הרי ש"המודרניסטים החדשים" מבקשים לשקם את הרחוב, לעצב מחדש את הכיכר ולהחיות את הריקמה האורבנית המסורתית. "המודרניסטים החדשים" מבקשים להשתמש בטכנולוגיה ככלי שרת בידי האדם, מתוך הכרה כי לא ייתכן עתיד בלא טכנולוגיה; אלא שהיחס אל הטכנולוגיה השתנה מיחס של הערצה וסגידה ליחס של ריאליזם, המכיר בנחיצות נוכחותה, והעושה בה שימוש משוכל לשירות האדם.

המודרניזם הביקורתי מציג, אם כן, ניסוחים חדשים שבמרכוז עומד "האדם המסורתי", החוזר ומחליף את "האדם החדש", אותו מיקם להיקורבויה במרכז חזונו האדריכלי.

הבניין אינו מציע רק מקלט למנקציות קיומיות, אלא מציג את החלומות והשאיפות של האדם. הבנייה מקפלת בתוכה הצהרה תרבותית, והאדריכלות מנסחת אותה. אנב כן, מניחה האדריכלות את המסד ליציקת הקשר בין האדם ובין מקומו.

גם המרכיב העיקרי במסורת הבנייה המקומית של ראשית המאה.

התעוררה הנוכחית מציגה מגמות תכנוניות המרכיבות פסיפס זה. שם התעוררה, "הרהורים ארכיטקטוניים", מדיניש את המצב שבו לא קיימת אסכולה תכנונית אחידה, אלא מיקבץ רעיונות ומחשבות, שהם בחלקם מקומיים ומקוריים ובחלקם אוניברסליים המוגשים לרוב בניסוח אישי. המאנד את אוסף העבודות המוצגות כאן הוא הרצון הכן ליצור אדריכלות הקשורה למקום, לסמן ולתרבות בארץ.

"המודרניזם החדש" או המודרניזם הביקורתי, שקם כריאקציה למודרניזם האורתודקסי, מקבל את האידאה המודרניסטית ומאמין בתקפותה גם היום, אך יחד עם זאת מכיר בכשלון יישומה, בעיקר ברמה העירונית. המודרניזם הביקורתי שוקד על ניסוח מחדש של הפרוגרמה המודרניסטית, תוך שינוי היחס לשאלות המסורת והטכנולוגיה.

"המודרניסטים החדשים", בניגוד ל"מודרניסטים הראשונים", מבקשים ללמוד את העבר הנשכח ולהתחבר למסורת שהוזנחה. היום מקובלת התפיסה, שלא ניתן לנסח עתיד ללא התייחסות לעבר. ההמשכיות ולא